

„ Զրէից թշուառ վիճակը սփոփելու համար :

„ Գործ չունեցող աղքատաց հաստատուն գործ գտնելու համար :

„ Ժողովրդեան գործաւոր մասին բնական և բարոյական վիճակը լաւցրնելու համար :

„ Տեղափոխութիւնները դիւրացրնելու համար :

„ Կանանց ասեղի վերաբերեալ և տան աշխատութիւններ ձարելու համար :

„ Լոնտրայի մէջ նորահասակ աղախիւններու տեղ գտնելու համար :

„ Սպասաւոր փնտռողներուն տեղէկութիւն տալու համար անանկ սպասաւորներու վրայ , որ իրաւ կամ սուտ վկայականներ կը պտըտցընեն հետերնին , և թէ որ անոնց ուղղութեանն ու լաւութեանը դէմ զրպարտութիւններ կան , ճշմարիտը յայտնելով անոնց աւտուր շտկելու համար :

„ Գործաւորաց անգործ եղած ատենը՝ պէտք եղածին չափ ստակ փոխ տալու համար որ ապրին :

„ Գործաւորաց խնայութեամբ ժողովածները հաւաքելու և անոնք ապահովութեամբ շահեցընելու համար :

„ Իւրիստ աժան շահով փոխատուութեան տուներ հաստատելու համար :

„ Կոյրերը կրթելու և անոնք աստուածային պաշտօնի տանելու համար :

„ Լմէն հասակէ խուլերու և համբերու համար :

„ Երեք երես լեցուն ողորմածական ընկերութիւններ :

„ Ինդհանուր ընկերակցութիւն բոլոր արուեստաւորաց , որ մէկ մէկ քիչ բան տալով՝ ամէն արհեստի աղքատներուն օգնութիւն ընեն :

„ Ինսամատուներ ծերոց համար , ամէն տեսակ հիւանդութիւններու , չքաւորութիւններու և վշտակրութեց համար , որ հաստատուած են թեմերուն , մասնաւոր անձանց , մեծամեծ ուսումնարաններուն և կառավարութեձեռքովը : Տասուիրեք երես լեցուցեր էր միայն աս հասարակաց ողորմածութիւններուն ցուցակը :

„ Սերճապէս , աղքատաց տուրքը սուած անհուն զանձը , ուր ժողովրդեան տառապեալ կարգաց օգնելու համար , տարին երեք հարիւր միլիոնի մօտ կը ժողովուի ժողովրդեան բարեկեաց մասերէն :

„ Լճա Սեծին Բրիտանիոյ տասանորդը : ”

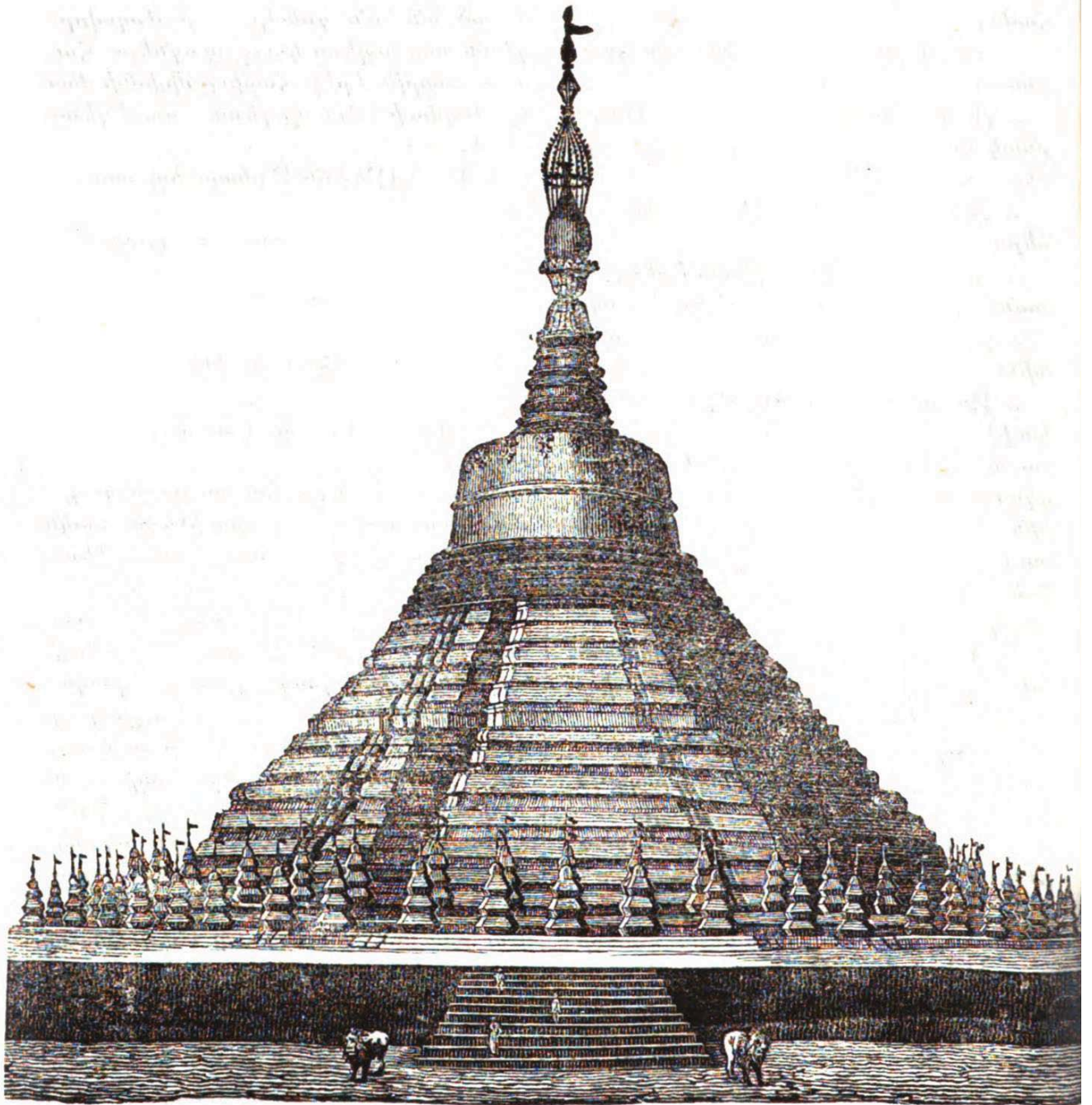
(ԳԻՏԻ ՀԱՐՈՒՆԵՎՈՒՒՆ)

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Բեկոյի Չոկ-մատոս տաճարը :

ԲԵԿՈՒ ԿԱՄԲՈՒՆԱԿՈՒ քաղաքը որ հիմա Պիրմանի թագաւորութեան տակն է , ատեն մը զատ թագաւորութեան մը մայրաքաղաքն էր , մեծութեամբ և շէնքերուն աղուորութեամբն ալ շատ անուանի . 1757^{ին} Ղլոմպրա անունով պիրմանցի զօրավարը տիրեց այս քաղաքիս , շէնքերը կործանեց , բնակչաց ալ կէսը ցրուեց՝ կէսն ալ գերի տարաւ : Բաղքին շէնքերուն մէջ միայն տաճարներուն չէր դպած , բայց 1790^{ին} քաղաքը նորոգուելէն վերջն ալ այս տաճարները երեսի վրայ մնացին , բայց ի Չոկ-Սատու Կամ Բսկեղէն աստուծոյ ըսուած տաճարը որ Բեկուացւոց մեծ ուխտատեղին ըլլալով՝ կանգուն մնացած է մինչև հիմա :

Եւս տաճարս որ ճարտարապետական ձևոյն , հնութեանը և գեղեցկութեանը համար շատ անուանի է՝ և Բսիոյ ամենէն հին շէնքերէն մէկը կը կարծուի , զուգահեռական ձևով երկու յարկ է , որոնցմէ առջինը 10 , երկրորդն ալ 20 անգղիական ոտք բարձր են : Ստորին յարկը կողմնակի 1391 ոտք երկայնութիւն ունի , վերինն ալ 684 ոտք : Եւս յարկերը քարէ աստիճաններով կ'ելլըցուի , երկրորդ յատակին վրայ ելլելու սանդուխներուն երկու կողմը երկու մեծ քարէ առիւծներ փորուած են : Տաճարին չորս բոլորը քուրմերուն բնակարաններն են գետնէն 4 կամ 5 ոտք

Բեկոռի Չոկ-մատոռ տաճարը :

բարձրութեամբ . իւրաքանչիւր բնակաւորաններուն մէջ մէյմէկ չափաւոր ընդարձակութեամբ տախտակամած խուցեր կան վրանին կղմինտրով ծածկած , ասոնց մէջ քանի մը քուրմեր մէկ տեղ կը բնակին :

Տաճարը բրգաձև աղիւսով ու շաղախով շինուած է , վրան ալ մէջը մօնելու դուռ մը կամ ծակ մը չունի : Յա-

տակին վրայ ութանկիւնի ձև ունի բայց դէպ 'ի վեր երթալով կը կլորնայ : Եւս ութանկեան ամէն մէկ երեսը 163 ոտք երկայնութիւն ունի , բայց իրեն ընդարձակութեանը համեմատ խիստ ցած ինկած է , երկրիս երեսէն չափելով հազիւ 361 ոտք բարձրութեան կը հասնի :

Լքկորդդյատակին վրայ 6 ոտք բարձր

ընդարձակ շիտակ տեղ մը կայ, ասոր վրայ 57 կոթողներ տնկուած իրարմէ չափաւոր հեռաւորութեամբ, 47 ոտք բարձր 40 ոտք ալ լայն խարխիւներով: Եւս կոթողներէն քիչ մը բարձր ուրիշ տափարակ տեղ մ'ալ կայ որուն վրայ ալ վարիններուն բարձրութեամբը ու մեծութեամբը ուրիշ 53 կոթողներ ալ շարուած են:

Բոլոր շէնքը շրջանակաձև քուով ծածկուած է, ասոնցմէ վեր ալ կորնութեան սեանց գլուխներուն ձևով կճեայ զարդ մը շինած է երկաթէ վանդակով պատած, այս վանդակին վրայ ոսկիէ հողմացոյց մը կայ:

Վարի երկրորդ յատակին ամէն մէկ անկիւններուն վրայ 67 ոտք բարձրութեամբ բրդի ձևով բակոտներ կան: Հարաւային արևմտեան երեսին վրայ պատէ շինած հսկայաձև չորս արձաններ կանգնուած են որոնք իբր տաճարին պահապան չորս ոգի կը ներկայացընեն, կէսը մարդ, կէսն ալ չորքոտանի, չորսն ալ նստած են և աջ ուսերնուն վրայ կռթնցուցած մէյմէկ մեծ լախտեր բռնած են:

Երկրորդ յատակին ուրիշ անկիւնին վրայ ոսկէգօծ ամպհոլանի մը տակ պատէ շինած երկու արձաններ կանգնուած են: Ս'էկը ոտքի վրայ կեցած մարդ մըն է ձեւքը զրիչ մը դիմացն ալ գիրք մը դրուած, ասոր թաղեալի կ'ըսեն որ մարդկանց բարի ու չար գործքերը կը նշանէ: Ս'էկալը ծունկ չողած կին մըն է, որ Մահաառաքեալի կ'ըսուի: Պիրմանները այս կինը աշխարհքիս պաշտպանն է կ'ըսեն, և երբոր աշխարհքիս վերջը հասնի, այս կինը, կ'ըսեն, զերկիրս պիտի կտոր կտոր ընէ՝ ու անդունդին մէջ պիտի ձգէ:

Երկրորդ յատակին հիւսիսային կողմը դէպ 'ի երկայնքը ծածկած սրահ մըն է ուր հեռու տեղուանքէ եկող ուխտաւորները կը կենան: Երկրորդ վրայ իրեք հատ մեծ զանգակներ կան որ բաւական ճարտարութեամբ թափուած են, այս զանգակներուն տակ գետինը ասդիս անդին շատ մը այծե-

ման եղջիւրներ դրուած են, ուխտաւորները այս եղջիւրներով իրեք անգամ զանգակներուն, իրեք անգամ ալ գետնին կը զարնեն, ասով Պիրմանները իրենց Կապիա աստուծոյն կ'իմացընէին որ իրեն ուխտաւոր մը եկած է:

Ս'եծ բուրգին չորս կողմը շատ մը սեղաններ շարուած են, ասոնց վրայ ուխտաւորները իրենց ընծայները կը դնեն, որոնք սովորաբար անուշեղէն, խաշած բրինձ, եղի մէջ եփած քոբոյի նուշ են:

Ս'էջ տեղի մեծ տաճարէն զատած երկրորդ յարկին վրայ դեռ ուրիշ արձաններ ալ կային, բայց երթալով կործանելու վրայ են, և Պիրմանները միտքերնին դնելով որ աւելի արդիւնաւոր և ընդունելի է իրենց աստուծոյն նոր տաճարներ շինել քան թէ հինները նորոգել, անոր համար կործանածները նորէն տեղը դնելու ամենալին հոգ չեն ըներ:

Տաճարի վարի կողմի երկու յարկերուն վրայ երկայն պամպուի ճիւղեր տնկուած է որոնց ծայրը մէյմէկ կ'որակ ճերմակագոյն դրօշակներ տնկուած են. իւրաքանչիւր դրօշակաց վերի ծայրը մէյմէկ սագ դրուած են որ բոլոր Պիրմանի աղգին ու Երուսաղէմ նշանը կը սեպուի:

Տաճարին չորս կողմի երկիրները խիստ անմշակ թողուած են, հազիւ թէ կտոր մը մշակութիւն կայ, քովի երկիրներուն բնակիչքն ալ խիստ քիչ չուոր են: Երեւելի կողմէն Ս'արդապանի լեռները պատած են, դաշտին մէջէն ալ Ս'իդանկ գետը կ'անցնի, որ դէպ 'ի հիւսիսային արևմտեան կողմը հազար մղոն հեռու Վալազան լեռներէն կը բխէ: Տաճարին մէկալ իրեք կողմէն ընդարձակ դաշտերէն ու անտառներէն զատ ուրիշ բան չտեսնուիր:

Չգիտցուիր ամենալին թէ երբ շինուած է այս տաճարս: Չոէ-Ս'ատուի քուրմերը առասպելախառն բան մը կը պատմեն թէ այս տաճարիս հիմնադիրները երկու եղբարք եղան, ասոնք, կ'ըսեն, մէկ Պիրմանի կանգունի՝ որ է 22

անգղիական բ[ժաշակի բարձրութեամբ տաճար մը շինեցին։ Սիկէամի չաստուածը, որ տարերաց կարգադիրն էր, կ'ըսեն, որ նաև փայլակը ու կայծակները կը ղըկէ երկրիս վրայ, գիշերուան մը մէջ այն մէկ կանգունը երկու կանգուն ըրաւ։ Այս բանս երկու եղբայրները տեսնելով՝ երկու կանգունին վրայ մէկ մըն ալ աւելցուցին, Սիկէամին ալ նորէն աւելցուց, ու հետզհետէ երկու կողմէն ալ վրայէ վրայ աւելցնելով, տաճարը մինչև տասուերկու կանգուն բարձրութեան հասաւ, ասոր վրայ աւտեն ատեն Ղէկուի թագաւորները, որոնց անունները կորսուած են, կ'ըսեն, երթալով բարձրացուցին ու աս աստիճանին հասուցին, անկէ ետքը, կ'ըսեն, ալ յիշատակ մը մնացած չէ, վասն զի Ղլմսրա այս երկրիս տիրելուն ատենը բոլոր թագաւորական ու պատմական յիշատակները ջնջել տուաւ, որով այս բրգաձև տաճարիս պատմութիւնն ալ կորսուեցաւ ու միայն աւանդութեամբ քուրմերուն մէջ յիշատակը մնաց։

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գ.

Այս գիտութիւնը բնապատմութեան առաջին մասն է, և երկու կը բաժնուի. առջինը որ է Արկրաբանութիւն՝ կը խօսի երկրիս ընդհանուր ձևոյն, և անոր փոփոխութեանց պատճառներուն, երկրիս հնութեան, և իրեն այլևայլ դրերուն մէջ ունեցած վիճակին վրայ։ Արկրորդը Արկրագիտութիւն, որ կը խօսի երկրիս ներքին կազմութեանը, և ինչ հողերէ բաղկացած ըլլալուն, անոնց մէջ գտնուած նիւթերուն, ու երկրիս երեսը եղած փոփոխմանց վրայ։ Հիմա խօսինք նախ

Երկրիս ձևոյն վրայ։

ԱՐԿԻՐՍ որ արեւուն վրայ պտըտող մոլորակներէն մէկն է, ինքն իրմէ գընտաձև մարմին մըն է, բւեռներուն կողմը տափկած ու հասարակածին կողմը ուռած. աս պատճառաւ իրեն տրամագիծն ալ կրկին է մէկը մէկալէն քիչ մը մեծ։

Արկրիս կլոր ըլլալուն ապացոյցներն են, Ա, հեռուէն տեսնուած առարկայները, ինչպէս ծովու մէջ նաւ մը, կամ ցամաքի վրայ բարձր լեռները, որոնք քանի որ մեզմէ հեռու են, մեր հորիզոնէն վար ըլլալով իրենց ծայրերը մինակ կը տեսնենք, ու քանի որ մենք անոնց կամ իրենք մեզի մօտենան՝ հորիզոնէն վեր ելլելով ամբողջ կ'երևնան. Բ, Արկրիս մակերևոյթը եթէ կորնթարդ չըլլար, զօրաւոր գիտականերով շատ հեռու տեղուանք կրնայինք տեսնել, բայց երկրիս կլորութիւնը ան աստիճան է որ 15 կամ 20 մղոն տեղ ալ անընդհատ տեսնելու արգելք կ'ըլլայ. աս պատճառաւ արեւն ալ բոլոր երկրիս մէկէն չկըրնար լուսաւորել, հապա հետզհետէ դէպ իրեն դարձած կողմերը, իսկ հակառակ դիերը բոլորովին խաւար է։ Գ, 300 տարուընէ վեր ցամաքի ու ծովու ճամբորդութիւնները բաւականէն աւելի կը ցուցնեն թէ գոնէ արեւելէն արեւմուտք երկիրս կլոր ձև ունի. և թէպէտ հիւսիսային ու հարաւային բւեռներուն սաստիկ ցրտոյն ու սառցոյն պատճառաւ, մարդիկ չեն կրցած ան դիրքով ալ կլոր պտըտիլ, բայց ան կողմէն ալ կլոր ըլլալը ստուգիւ կ'իմացուի ասկէց, որ որչափ մէկը մէկ բւեռէն մէկալը երթայ, կը տեսնէ որ առջեւն նոր աստղեր կ'ելլեն ու ետեւինէրը կը մտնեն։ Դ, Արկրիս թէ կլոր չըլլար, հազիւ մէկ աստղ մը միայն մեզի գագաթնահայեաց կրնար ըլլալ, իսկ կլոր ըլլալուն պատճառաւ՝ երկրիս այլ և այլ կէտերէն ձգուած շառաւիղները, շատ աստղեր մեզի գագաթնահայեաց կ'երևցնեն։ Ե, Ար տեսնենք որ ամէն